

Marcin Mamiński

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi
w Józefowie

ORCID: 0000-0002-8046-6155

adwokat@marcinmaminski.com.pl

Złożenie oświadczenia przed wójtem (burmistrzem lub prezydentem) o uznaniu ojcostwa w razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu matki dziecka lub mężczyzny

Wstęp

Uznania ojcostwa zakłada złożenie przed właściwym podmiotem stosownych oświadczeń przez mężczyznę, że jest on ojcem wskazanego dziecka, i przez matkę tego dziecka, która potwierdza, że uznający jest jego ojcem¹. Zgodnie z obowiązującym stanem prawnym akt uznania ojcostwa ma postać czynności prawno-rodzinnej i jest aktem ściśle osobistym, opartym na rzeczywistym stosunku biologicznym². W typowych okolicznościach oświadczenia niezbędne do uznania ojcostwa składane są przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego³, sądem opiekuńczym lub przed polskim konsulem (gdy składane są za granicą). Przewidziany w art. 74 ustawy z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy⁴ tryb składania oświadczeń przed notariuszem, wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta)⁵, starostą, marszałkiem województwa, sekretarzem powiatu albo gminy ma charakter wyjątkowy i został ograniczony wyłącznie do sytuacji występowania niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu mat-

¹ J. Strzebinczyk, *Dokonanie i unicestwienie dokonanego uznania ojcostwa*, [w:] J. Mazurkiewicz (red.), *Księga dla naszych kolegów. Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka, doktora Marka Zagrosika*, Wrocław 2013, s. 416.

² H. Pietrzak, *Uznanie ojcostwa nowym sposobem ustalenia pochodzenia dziecka*, „Prawo Kanoniczne” 2009, nr 52, s. 371.

³ Dalej: kierownik USC.

⁴ Ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 2086), dalej: k.r.o.

⁵ Ilekroć w publikacji jest mowa o wójcie, należy przez to rozumieć także burmistrza i prezydenta miasta.

ki dziecka lub mężczyzny, od którego dziecko pochodzi. Katalog podmiotów uprawnionych do odbioru oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa został poszerzony ustawą z 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw⁶ – przed nowelizacją (jak to normował to przepis art. 79 § 2 k.r.o.) uprawnienie to przysługiwało wyłącznie notariuszowi⁷.

Uznanie ojcostwa w sytuacjach nadzwyczajnych

Ustawodawca wprowadza szczególną formę uznania ojcostwa w sytuacji, gdy bezpośrednio zagrożone jest życie matki dziecka lub mężczyzny, od którego dziecko pochodzi. W myśl art. 74 § 1 k.r.o.⁸ ustawodawca zezwala na złożenie oświadczenia koniecznego do uznania ojcostwa do protokołu wobec wójta, gdy z uwagi na niebezpieczeństwo grożące bezpośrednio życiu matki dziecka lub mężczyzny, od którego dziecko pochodzi, nie jest możliwe zachowanie procedury „zwykłej” przewidzianej w art. 73 k.r.o., a więc przed kierownikiem USC, konsulem, sądem opiekuńczym⁹.

Przedmiotowa regulacja dotyczy zarówno oświadczenia mężczyzny, od którego dziecko pochodzi, jak i oświadczenia matki dziecka potwierdzającego ojcostwo mężczyzny. Złożenie oświadczeń przed wójtem dopuszczalne jest tylko wyjątkowo, jeżeli zaistniało niebezpieczeństwo grożące bezpośrednio życiu mężczyzny, od którego dziecko pochodzi, lub matki dziecka. Jednakże należy zwrócić szczególną uwagę, że niebezpieczeństwo zagrażające życiu dziecka nie upoważnia do korzystania z tego trybu, gdyż śmierć dziecka nie wyłącza uzna-

⁶ Ustawa z 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431).

⁷ Argumentem przemawiającym za poszerzeniem kręgu podmiotów zdolnych do przyjęcia oświadczenia o uznaniu ojcostwa w razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu matki dziecka lub mężczyzny o organ wykonawczy gminy tj. wójta (burmistrza, prezydenta miasta), jak wynika z uzasadnienia do projektu ustawy, podyktowane było tym, że „wymienione podmioty powinny być zwykle dobrze znane w środowiskach lokalnych i cieszyć się wysokim zaufaniem społecznym. Przyjęcie oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa i właściwe ich udokumentowanie (protokół) nie powinny też im sprawić trudności, gdyż są to »osoby urzędowe«, które obecnie w takim samym trybie, jak proponowany dla oświadczeń składanych przy uznaniu ojcostwa, przyjmują inne doniosłe oświadczenia od osób fizycznych (por. art. 951 § 1 i 2 k.c.)”; uzasadnienie do projektu ustawy z 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, <https://bip.kprm.gov.pl/ftp/kprm/dokumenty/061124u2uz.pdf> (dostęp: 10.07.2020); K. Piasecki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 635 i nast.

⁸ Art. 74 § 1. W razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu matki dziecka lub mężczyzny, od którego dziecko pochodzi, oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może zostać zaprotokołowane przez notariusza albo złożone do protokołu wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy. Przepisy art. 73 § 1–3 stosuje się odpowiednio.

⁹ J. Wierciński, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 604 i nast.

nia ojcostwa, o ile zostaną zachowane terminy przyjęte na gruncie przedmiotowej ustawy¹⁰. W takim przypadku uznanie ojcostwa może nastąpić przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego. Nie ma bowiem po stronie rodziców przeszkód do złożenia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa w trybie przewidzianym w art. 73 k.r.o., a to z uwagi na fakt, że także po śmierci dziecka możliwe jest uznanie ojcostwa. Wszakże zgodnie z art. 76 § 2 k.r.o. jeżeli dziecko zmarło przed osiągnięciem pełnoletności, uznanie ojcostwa może nastąpić w ciągu roku od dnia, w którym mężczyzna składający oświadczenie o uznaniu dowiedział się o śmierci dziecka, nie później jednak niż do dnia, w którym dziecko osiągnęłoby pełnoletność.

Przesłanka niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu

Przesłanką dopuszczalności złożenia oświadczenia na podstawie art. 74 k.r.o. jest wystąpienie „niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu” matki dziecka lub uznającego mężczyzny¹¹. Stan zagrożenia życia matki lub mężczyzny musi trwać w chwili składania oświadczenia, które pozostaje skuteczne, nawet jeśli niebezpieczeństwo później ustanie. Przyczyny stanu zagrożenia nie zostały wprost w ustawie wskazane. Wskazuje się w doktrynie, że najczęściej jest to stan zdrowia, lecz nie można wykluczyć również takich sytuacji jak epidemia, działania wojenne czy klęska żywiołowa etc. Warto wspomnieć, że podobną formułą posługuje się ustawodawca w art. 9 k.r.o., odnoszącym się do zawarcia małżeństwa w „niebezpieczeństwie zagrażającym bezpośrednio życiu jednej ze stron”¹².

¹⁰ Wyłączenie dziecka z grona podmiotów, w stosunku do których fakt zaistnienia niebezpieczeństwa uprawnia do zastosowania uregulowanego w niniejszym przepisie nadzwyczajnego trybu złożenia oświadczenia o uznaniu ojcostwa związane jest z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z 16 lipca 2007 r., sygn. akt SK 61/06, który stwierdził niezgodność z Konstytucją przepisu art. 76 k.r.o., przewidującego niedopuszczalność uznania dziecka po jego śmierci. Jeżeli uznanie ojcostwa może nastąpić po śmierci dziecka, to zbędne jest stosowanie nadzwyczajnego trybu uznania ojcostwa w przypadku niebezpieczeństwa zagrażającego dziecku. Biuletyn z posiedzenia Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach (nr 36), Nr 2355/V kad. 6.09.2007 r., s. 9; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 16 lipca 2007 r. sygn. akt SK 61/06; A. Sylwestrzak, *Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Lex 2020.

¹¹ M. Domański, *Komentarz do art. 74 KRO*, [w:] K. Osajda (red.), *Tom V Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO*, Warszawa 2017, s. 1035 i n.

¹² E. Holewińska-Łapińska, *Uznanie dziecka według kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Warszawa 1979, s. 92; M. Kosek, W. Stojanowska, *Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6 listopada 2008 r. i 10 czerwca 2010 r. Analiza. Wykładnia. Komentarz*, Warszawa 2011, Lex 2020.

Część przedstawicieli doktryny wskazuje na wyłącznie obiektywny charakter analizowanej przesłanki¹³. Przeciwne stanowisko zakładające subiektywną ocenę „niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu” prezentuje Henryk Haak¹⁴. W piśmiennictwie zaprezentowane zostało również stanowisko, zgodnie z którym przesłanka ma charakter subiektywny, który powinien być jednak weryfikowany z uwzględnieniem okoliczności obiektywnych. Przyjmuje się zatem, że przesłankę tę należy weryfikować przy zastosowaniu kryteriów obiektywnych, wskazujących na to, że niebezpieczeństwo jest zdarzeniem obiektywnie zaistniałym, a nie tylko wytworem psychiki osób wskazanych w omawianym przepisie¹⁵. Co więcej, wyrażony został również pogląd o generalnie obiektywnym charakterze przesłanki jednak z dopuszczeniem wyjątkowo kwalifikacji subiektywnej¹⁶.

W przedmiocie analizy pojęcia „niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu” w literaturze odsyła się niejednokrotnie do interpretacji pojęcia „obawy rychłej śmierci” jako przesłanki sporządzenia testamentu ustnego¹⁷. Trzeba jednak zauważyć, że takie stanowisko może budzić pewne wątpliwości. W tym zakresie na szczególną uwagę zasługuje stanowisko Jacka Ignaczewskiego, który przyjmuje, że odwołanie do samego „niebezpieczeństwa” (i to „bezpośredniego”), a nie „obawy” wskazuje w sposób jednoznaczny na kryterium obiektywne. Jak słusznie zauważył Maciej Domański: „wystąpienie obiektywnego »bezpośredniego niebezpieczeństwa« będzie najczęściej również »niebezpieczeństwem« subiektywnym. W innym wypadku nie byłoby próby złożenia oświadczeń o uznaniu w nadzwyczajnym trybie. Jeżeli jednak istnieje obiektywnie weryfikowalne »bezpośrednie niebezpieczeństwo dla życia« matki lub mężczyzny zamierzającego złożyć oświadczenie o uznaniu ojcostwa, ale jedna z tych osób subiektywnie niebezpieczeństwa tego nie dostrzega (ale jest przekonana o ojcostwie mężczyzny), nie ma, jak się wydaje, przeszkód do przyjęcia oświadczeń na podstawie art. 74 k.r.o.”¹⁸. Wobec powyższych rozważań stwierdzić należy, że zasadne wydaje się stanowisko, zgodnie z którym niebezpieczeństwo to nie powinno być utożsamiane z „obawą rychłej śmierci”, o której mowa w art. 952 § 1 k.c., mogącej mieć subiektywny charakter. Odwołanie się

¹³ H. Dolecki, T. Sokołowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy Komentarz*, Warszawa 2013, s. 591.

¹⁴ Należy zwrócić uwagę, że w opinii Henryka Haak przesłanką uzasadniającą skorzystanie z nadzwyczajnego trybu, o którym mowa w art. 74 k.r.o. jest również zamierzone samobójstwo; H. Haak, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Pochodzenie dziecka. Komentarz*, Toruń 1997, s. 105, 111; H. Haak, A. Haak-Trzuskawska, *Pokrewieństwo i powinowactwo (pochodzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie). Komentarz do art. 61(7)–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC*, Warszawa 2019, s. 123.

¹⁵ K. Pietrzykowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, seria Duże Komentarze Becka, Warszawa 2015, s. 540.

¹⁶ J. Gajda, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 334.

¹⁷ J. Wierciński, op. cit., s. 604 i nast.; K. Pietrzykowski, op. cit., s. 540, 147.

¹⁸ M. Domański, op. cit., s. 1035 i nast.

do samego niebezpieczeństwa wskazuje jednoznacznie na obiektywny charakter kryterium z art. 74 § 1 k.r.o., co oznacza, że dotyczy niebezpieczeństwa realnego dla życia w świetle zasad doświadczenia życiowego¹⁹.

Co więcej, trzeba podkreślić, że tryb przewidziany w art. 74 k.r.o. może zostać zastosowany, jeżeli wystąpi „bezpośrednie” niebezpieczeństwo zagrażające życiu²⁰. Z tego względu sam pobyt w szpitalu, nawet długotrwały, nie stanowi *ex lege* okoliczności uzasadniającej zastosowanie art. 74 § 1 k.r.o.²¹. Przedmiotowa regulacja również nie ma zastosowania, jeżeli istnieją trudności faktyczne w złożeniu oświadczenia o uznaniu dziecka, spowodowane np. wyjazdem za granicę²².

Ocena, czy zachodzi przesłanka zagrożenia życia, należy do organu uprawnionego do przyjęcia oświadczenia²³. Skutkiem tego wójt podejmuje decyzję *ex ante* przed złożeniem właściwych oświadczeń niezbędnych do uznania ojcostwa. Nie ulega wątpliwości, że przedmiotowe okoliczności muszą być możliwe do weryfikacji i oceny przez organ wykonawczy gminy. W przypadku, gdyby było oczywiste, że zagrożenie życia nie zachodzi (np. wynika to z informacji podanych przez zgłaszającą się osobę), organ odmówi przyjęcia oświadczenia z powodu jego niedopuszczalności. W sytuacji, jeżeli zachodziłyby wątpliwości co do ziszczenia się przedmiotowej przesłanki, organ nie powinien odmówić zaprotokołowania oświadczenia o uznaniu ojcostwa. Wójt musi jednak pouczyć osobę składającą o tym, że gdyby w przyszłości wykazano, że oświadczenie zostało złożone mimo nieziszczenia się wymaganej przesłanki, będzie to równoznaczne ze złożeniem oświadczenia przed niewłaściwym organem²⁴ i nie wywołuje skutków prawnych²⁵. Uznanie nieistniejące (niepowodujące ustalenia prawnego ojcostwa) może zostać wykazane po długim okresie od złożenia oświadczeń (brak w tym przypadku ograniczenia terminem). Wszakże zawsze istnieje możliwość uznania ojcostwa „w trybie tradycyjnym” przed każdym kierownikiem USC (lub jego zastępcą), konsulem czy sądem opiekuńczym. Zgodnie z art. 17 ustawy z 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego²⁶ przyjęcie oświadczenia może nastąpić w miejscu pobytu osoby, której osobisty udział w czynności nie jest możliwy z powodu choroby, niepełnospraw-

¹⁹ J. Ignaczewski, *Pochodzenie dziecka i władza rodzicielska po nowelizacji Art. 619–1136 KRO Komentarz*, Warszawa 2009, s. 88; Odmienny pogląd wyraża Henryk Haak – szerzej: idem, *Kodeks rodzinny...*, s. 105.

²⁰ J. Strzebinczyk, *op. cit.*, s. 428.

²¹ G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 31, 585 i nast.

²² Idem, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Pokrewieństwo i powinowactwo. Komentarz*, Warszawa 2014, Lex 2020.

²³ E. Holewińska-Łapińska, *op. cit.*, s. 92.

²⁴ J. Wierciński, *op. cit.*, s. 604 i nast.; H. Dolecki, T. Sokołowski, *op. cit.*, s. 591.

²⁵ W przedmiotowych okolicznościach Henryk Haak oraz Krzysztof Pietrzykowski powołują się na sankcję nieważności uznania: H. Haak, *op. cit.*, s. 105; K. Pietrzykowski, *op. cit.*, s. 558.

²⁶ Ustawa z 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 695).

ności lub innej niedającej się pokonać przeszkody. Okoliczność bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego życiu matki czy mężczyzny, od którego dziecko pochodzi, nie będzie miała wtedy znaczenia dla niewadliwości uznania. Ponadto w każdym przypadku istnieje możliwość sądowego ustalenia ojcostwa również po śmierci ojca czy matki dziecka. Ustalenie ojcostwa na drodze sądowej jest rozwiązaniem zdecydowanie prostszym w sytuacji występowania wątpliwości dopuszczalności uznania mogących skutkować jego wadliwością²⁷.

Złożenie oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa

Do korzystania z trybu nadzwyczajnego, wynikającego z art. 74 k.r.o., uprawniona jest zarówno matka dziecka, jak i mężczyzna, od którego dziecko pochodzi, nawet gdyby przesłanka bezpośredniego zagrożenia życia dotyczyła tylko jednej z tych osób. Wniosek ten wynika z wykładni funkcjonalnej przepisu, gdyż celem tej regulacji jest uproszczenie rodzicom dziecka prawnego uregulowania jego pochodzenia w sytuacji krytycznej²⁸. Jeżeli jednak oświadczenia nie są składane jednocześnie, stan niebezpieczeństwa zagrażającego bezpośrednio życiu powinien dotyczyć, w chwili składania oświadczenia, osoby je składającej. Nie byłoby możliwe, jak się wydaje, np. potwierdzenie przez matkę przed wójtem, że ojcem dziecka jest mężczyzna, który złożył wcześniej oświadczenie o uznaniu ojcostwa, z powołaniem na niebezpieczeństwo grożące bezpośrednio życiu tego mężczyzny²⁹.

Przez odesłanie do art. 73 § 1–3 k.r.o. wójt – przyjmując oświadczenia na podstawie art. 74 § 1 k.r.o. – posiada takie same prawa i obowiązki jak kierownik urzędu stanu cywilnego. Oznacza to, że ma obowiązek wyjaśnienia osobom zamierzającym złożyć oświadczenie niezbędne do uznania ojcostwa przepisy regulujące obowiązki i prawa wynikające z uznania, przepisy o nazwisku dziecka i różnice między przysposobieniem i uznaniem oraz powinien odmówić przyjęcia oświadczeń, jeżeli uznanie jest niedopuszczalne albo gdy powziął wątpliwość co do pochodzenia dziecka (art. 73 § 2–3). Co więcej, jak słusznie zauważył Maciej Domański, nie można zgodzić się z poglądem, że procedura sporządzenia protokołu nie przewiduje żadnego postępowania dowodowego poza przyjęciem oświadczenia, gdyż wójta obciążają takie same obowiązki, jak podmioty przyjmujące oświadczenie na podstawie art. 73 k.r.o.³⁰

W związku z powyższym zwrócić należy uwagę, że wójt musi ustalić ziszczenie się przesłanki „niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu” matki lub mężczyzny zamierzającego złożyć oświadczenie. Wykluczenie występo-

²⁷ M. Domański, op. cit., s. 1035 i nast.

²⁸ A. Sylwestrzak, op. cit., Lex 2020.

²⁹ M. Domański, op. cit., s. 1035 i nast.

³⁰ Ibidem.

wania okoliczności czyniących uznanie niedopuszczalnym nastąpi najczęściej wyłącznie na podstawie wyjaśnień samych składających oświadczenia. Z uwagi na nadzwyczajne okoliczności możliwości badania dopuszczalności uznania będą znacznie ograniczone. Jednakże nie oznacza to, że wójt ma być wyłącznie „biernym protokolantem”. Stąd też niezbędne jest w każdej sytuacji przeprowadzenie ograniczonego postępowania dowodowego. Aczkolwiek wójt nie może żądać dowodów potwierdzających pokrewieństwo uznającego i dziecka³¹.

Sporządzenie protokołu

Z przyjęcia oświadczenia o uznaniu ojcostwa wójt sporządza protokół stawiący (podobnie jak akt notarialny³²) dokument urzędowy³³. W przeciwieństwie do uznania ojcostwa dokonywanego przed kierownikiem USC, konsulem czy sądem sporządzenie protokołu ma charakter konstytutywny dla skuteczności oświadczenia koniecznego do uznania i konstrukcji całego zdarzenia prawnego, jakim jest uznanie ojcostwa³⁴. Wniosek powyższy wynika bezpośrednio z treści art. 74 § 1 k.r.o., który w odróżnieniu od art. 73 § 1 k.r.o. przewiduje, jako element konstytutywny uznania, zaprotokołowanie oświadczeń. Ponadto należy uznać, że sporządzenie protokołu stanowi dowód dokonania czynności i pozwala na ocenę jej prawidłowości w sytuacji, gdy oświadczenia składane są w okolicznościach nadzwyczajnych, najczęściej poza urzędem. Brak sporządzenia protokołu powoduje, że nie wystąpi skutek związany z uznaniem ojcostwa³⁵.

W art. 74 k.r.o. nie została określona forma ani treść protokołu. Wskazane zostało jedynie, że powinien zostać podpisany przez osobę, która przyjęła oświadczenie, oraz osobę, która je złożyła. Wyjątkowo dopuszczono możliwość podpisania protokołu tylko przez wójta, jeżeli osoba składająca oświadczenie nie może tego zrobić. Przyczyna braku podpisu powinna zostać podana w protokole. Unormowanie to jest zasadne z uwagi na duże prawdopodobieństwo wystąpienia sytuacji, w której osoba składająca oświadczenie nie będzie mogła

³¹ H. Ciepla, *Nowelizacje Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z komentarzem*, Warszawa 2010, s. 40.

³² Z przyjęcia oświadczenia o uznaniu ojcostwa notariusz spisuje protokół w formie aktu notarialnego – art. 79 pkt 4 i art. 104 § 3 i 4 ustawy z 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1192.); A. Oleszko, R. Pastuszko, *Prawo o notariacie. Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza. Księgi wieczyste. Postępowanie wieczystoksięgowe*, Warszawa 2015, s. 29.

³³ Przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego określają wymagania formalne co do takiego protokołu (art. 74 § 2 k.r.o.). W przepisie jest mowa o „oświadczeniu” koniecznym do uznania ojcostwa. Należy uznać, że chodzi o oświadczenia, o których mowa w art. 73 § 1 k.r.o. Wójt zgodnie z art. 73 § 1 w zw. z art. 74 § 1 k.r.o. nie musi przyjąć obu oświadczeń jednocześnie; G. Jędrejek, *Kodeks...*, s. 585 i nast.

³⁴ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 302; H. Haak, op. cit., s. 106.

³⁵ M. Domański, op. cit., s. 1035 i nast.

z powodu dolegliwości zdrowotnych podpisać protokołu. Stanowi ono normatywne potwierdzenie stanowiska ukształtowanego w orzecznictwie jeszcze na gruncie dawnej regulacji, niezawierającej wskazówek w tym zakresie³⁶. Wszakże przedmiotowa przesłanka ma charakter konstytutywny. Brak podpisów wskazanych osób sprawia, że niezachowana została forma szczególna uznania. Na uwagę zasługuje jednak teza wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 5 grudnia 1996 r., I ACa 343/95, zgodnie z którą „dla oceny ważności uznania dziecka, z punktu widzenia zachowania wymogów co do formy w jakiej winno być ono dokonane, brak podpisu uznającego w protokole uznania nie może mieć istotnego znaczenia w sytuacji, gdy nie ma wątpliwości, od kogo oświadczenie o uznaniu dziecka pochodzi”, odnosi się do uznania, które miało miejsce w czasie procesu o ustalenie ojcostwa³⁷. Uznanie jest w powyższym przypadku także czynnością procesową, ze wszelkimi wynikającymi z tego konsekwencjami, w tym także co do formy czynności³⁸.

Należy zauważyć, że na gruncie ustawy z 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego została ściśle określona treść protokołu uznania ojcostwa dokonywanego przed kierownikiem USC albo konsulem – art. 63 ust. 2 przedmiotowej ustawy oraz wzór ustalony w załączniku 18 do rozporządzenia Ministra Cyfryzacji z 18 kwietnia 2020 r. w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego³⁹. Dlatego też trzeba postulować, aby protokół sporządzany przez wójta cechował się takimi samymi warunkami jak sporządzany „w zwykłym trybie”. Nie ulega wątpliwości, że ułatwiłoby to rejestrację uznania przez kierownika USC, sporządzenie aktu urodzenia czy wpisanie wzmianki dodatkowej do aktu urodzenia. Ponadto w treści protokołu powinna znaleźć się informacja o okolicznościach „niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu”, które stały się podstawą dokonania uznania (przyjęcia oświadczenia) w trybie nadzwyczajnym. Jeżeli oświadczenie składa tylko jedna osoba, protokół obejmie tylko to jedno oświadczenie⁴⁰. Nie ma przeszkód, żeby jedno oświadczenie zostało złożone w formie określonej w art. 74 k.r.o., a drugie przed kierownikiem USC. Ustawodawca nie wprowadza bowiem wymogu złożenia oświadczeń jednocześnie⁴¹.

³⁶ Por. wyrok Sądu Najwyższego z 29 kwietnia 1971 r., sygn. akt II CR 90/71, Lex nr 1288; J. Zatorska, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2011, Lex 2020.

³⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 5 grudnia 1996 r., sygn. akt I ACa 343/95, Lex nr 32229.

³⁸ G. Jędrejek, *Kodeks...*, s. 585 i nast.

³⁹ Ustawa z 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 695); rozporządzenie Ministra Cyfryzacji z 18 kwietnia 2020 r. w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego (Dz.U. z 2020 r., poz. 698).

⁴⁰ M. Domański, op. cit., s. 1035 i nast.

⁴¹ G. Jędrejek, *Kodeks...*, s. 585 i nast.

Rejestracja uznania ojcostwa przez kierownika urzędu stanu cywilnego

Jeżeli wójt przyjął oświadczenie w sprawie uznania ojcostwa, obowiązany jest przesłać sporządzony protokół niezwłocznie do urzędu stanu cywilnego celem sporządzenia aktu urodzenia dziecka. W przypadku gdy uznanie dotyczy dziecka już urodzonego, protokół zostaje przekazany do urzędu stanu cywilnego właściwego do sporządzenia aktu urodzenia dziecka (art. 74 § 3 k.r.o.), gdyż na jego podstawie kierownik USC dołączy do aktu urodzenia dziecka wzmiankę dodatkową, wskazującą na ustalenie ojcostwa w drodze uznania. Z kolei, jeśli uznanie dotyczy dziecka poczętego, lecz nieurodzonego (*nasciturus*), protokół zostaje przekazany do urzędu stanu cywilnego właściwego ze względu na miejsce sporządzenia aktu urodzenia matki dziecka lub do urzędu stanu cywilnego właściwego dla m. st. Warszawy – gdy rejestracja urodzenia matki nie nastąpiła na terytorium RP (art. 74 § 4 k.r.o.).

W piśmiennictwie wskazane zostało, że kierownik USC, który otrzymał od wójta protokół uznania ojcostwa, nie jest uprawniony na podstawie art. 73 § 3 k.r.o. do odmowy jego przyjęcia, ponieważ przepis ten daje podstawę do odmowy przyjęcia oświadczeń, a nie do odmowy przyjęcia protokołu stwierdzającego ich złożenie. Jednakże w sytuacji, gdyby niedopuszczalność uznania była oczywista⁴², stanowiłoby to podstawę do odmowy dokonania czynności związanych z rejestracją stanu cywilnego⁴³. Wobec tego stwierdzić należy, że kierownik USC dokonuje jedynie deklaratoryjnej rejestracji stanu cywilnego.

Zakończenie

W wyniku uznania ojcostwa stwierdza się stan istniejący od momentu poczęcia dziecka, stąd też skutki prawne uznania w przedmiocie ustalenia pokrewieństwa pomiędzy uznającym mężczyzną dzieckiem następują z mocą wsteczną. Wobec tego akt uznania ojcostwa ma charakter deklaratoryjny, tj. nie zmienia istniejącego stosunku prawnego, lecz potwierdza okoliczność, która wystąpiła niezależnie od tego aktu. Z chwilą prawidłowego uznania ojcostwa niedopuszczalne jest jego ustalenie w innym trybie względem określonego dziecka (nawet w przypadku, gdyby miało to dotyczyć tego samego mężczyzny)

⁴² Jak zauważa Anna Sylwestrzak, „gdyby z dostępnych dokumentów bądź z treści przesłanego protokołu wynikała niedopuszczalność uznania ojcostwa (np. oświadczenie złożyła osoba poniżej szesnastego roku życia lub w protokole sporządzonym przez wójta zostałyby napisane, że osoba składająca oświadczenia przypuszcza, że mężczyzna uznający jest ojcem lecz nie jest tego pewna) stanowiłoby to podstawę do odmowy dokonania czynności związanych z rejestracją stanu cywilnego”. A. Sylwestrzak, *Rola kierownika USC przy uznaniu ojcostwa*, [w:] J. Mazurkiewicz (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy po nowelizacji*, Wrocław 2010, s. 131.

⁴³ H. Dolecki, T. Sokolowski, op. cit., s. 592.

należy wszakże zauważyć, że mężczyzna, który uznał ojcostwo, nie ma później możliwości dochodzenia ustalenia ojcostwa przez sąd, aby w taki sposób uzyskać „zatwierdzenie” prawdziwości złożonego wcześniej oświadczenia. W rezultacie ustalenia pokrewieństwa nawiązują się między ojcem a dzieckiem prawa i obowiązki, które z tego stosunku wynikają. Stąd też w przypadku składania oświadczeń w trybie przewidziany w art. 74 k.r.o. konieczne jest prawidłowe przeprowadzenie wszystkich czynności przez wójta z uwagi na doniosłość skutków prawnych przewidzianych przez ustawodawcę.

Wykaz literatury

- Ciepla H., *Nowelizacje Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z komentarzem*, Warszawa 2010.
- Dolecki H., Sokołowski T., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy Komentarz*, Warszawa 2013.
- Gajda J., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2000.
- Haak H., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Pochodzenie dziecka. Komentarz*, Toruń 1997.
- Haak H., Haak-Trzuskawska A., *Pokrewieństwo i powinowactwo (pochodzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie). Komentarz do art. 61(7)–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC*, Warszawa 2019.
- Holewińska-Łapińska E., *Uznanie dziecka według kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Warszawa 1979.
- Ignaczewski J., *Pochodzenie dziecka i władza rodzicielska po nowelizacji Art. 619–1136 KRO Komentarz*, Warszawa 2009.
- Jędrejek G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Jędrejek G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Pokrewieństwo i powinowactwo. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Kosek M., Stojanowska W., *Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6 listopada 2008 r. i 10 czerwca 2010 r. Analiza. Wykładnia. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Oleszko A., Pastuszko R., *Prawo o notariacie. Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza. Księgi wieczyste. Postępowanie wieczystoksięgowe*, Warszawa 2015.
- Osajda K., *Tom V. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO*, Warszawa 2017.
- Piasecki K., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Pietrzak H., *Uznanie ojcostwa nowym sposobem ustalenia pochodzenia dziecka*, „Prawo Kanoniczne” 2009, nr 52.
- Pietrzykowski K., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, seria Duże Komentarze Becka, Warszawa 2015.
- Strzebinczyk J., *Dokonanie i unicestwienie dokonanego uznania ojcostwa*, [w:] J. Mazurkiewicz (red.), *Księga dla naszych kolegów. Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka, doktora Marka Zagrosika*, Wrocław 2013.
- Sylwestrzak A., *Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Warszawa 2020.
- Sylwestrzak A., *Rola kierownika USC przy uznaniu ojcostwa*, [w:] J. Mazurkiewicz (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy po nowelizacji*, Wrocław 2010.
- Wierciński J., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2014.

Zatorska J., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2011.

Summary

Submitting the declaration to the head of the commune – mayor or president regarding the recognition of paternity in the event of a life-threatening emergency concerning the mother of a child or a man

Key words: family law, marital status law, child, family, blood relation, territorial self-government.

Recognition of paternity presupposes the submission – before the relevant entity – of relevant statements by a man (that he is the father of the indicated child) and by the mother of this child, who confirms that the recognizer is his father. In typical circumstances, the declarations necessary for the recognition of paternity are submitted to the head of the registry office, guardianship court or to the Polish consul (when submitted abroad). Provided for in Art. 74 of the Act of February 25, 1964 – Family and Guardianship Code (i.e. Journal of Laws of 2019, item 2086), the procedure for submitting declarations before a notary, commune head (mayor, city president), staroste, voivodeship marshal, powiat secretary or of the commune, is exceptional and has been limited only to the situation of a life-threatening emergency of the child's mother or the man from whom the child comes. The purpose of this publication is to describe the key issues relating to the recognition of paternity in a situation of a life-threatening emergency of the child's mother or the man from whom the child comes, with particular emphasis on the role of the head of the commune (mayor, city president). The formal and dogmatic methodological approaches were used in the research. The article discusses selected problems related to the practical application of legal provisions. As a result of the analysis, the author formulates *de lege lata* postulates.

